RUOKAVIRASTO
Livsmedelsverket • Finnish Food Authority

LAUSUNTO

1586557

Pvm/Datum/Date
4.10.2022

Dnro/Dnr/DNo
6098/00.00.01.00.02/2022

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan maatalousjaosto

Maatalousjaosto perjantai 14.10.2022 klo 8:00 / HE 154/2022 vp / Asiantuntijapyyntö

Kirjallinen asiantuntijalausunto HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023

Ruokavirasto kiittää mahdollisuudesta kirjallisen asiantuntijalausunnon antamiseen hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023.

Ruokaviraston toimintamenomäärärahat

Ruokaviraston toimintamenomäärärahoihin on Tae 2023 esitetty 81,205 milj. euroa.

Ruokaviraston alustava peruskehystaso vuosille 2023–2026 on noin 66 milj. euroa. Ruokavirasto pitää selvänä sitä, että virastot nykyisessä valtiontalouden haastavassa tilanteessa tehostavat vastuullisesti toimintaansa, priorisoivat tehtäviään ja etsivät säästökohteita osana normaalitoimintaa. Toisaalta mm. teknologian nopea kehitys, digitalisaatio sekä uusien lakisääteisten tietojärjestelmien rakentaminen koko toimialan virastonomaisvalvontaketjun (mm. ELYt, AVIt ja kunnat) ja laajan asiakaskunnan käyttöön sekä niiden jatkuva kehittäminen ja ylläpito aiheuttavat Ruokavirastonkin toiminnassa äärimmäisen vaikeita tilanteita toiminnan ja talouden tasapainon ylläpitämiseksi, kun ne tällä hetkellä on suurimmaksi osaksi rahoitettava viraston peruskehyksestä. Tämän lisäksi kehyskaudella on erityisesti huomioitava riittävien osaavien henkilöstöresurssien varaaminen viraston tehtävien asianmukaiseksi hoitamiseksi huomioiden erityisesti myös huomattavan eläköityvien henkilöiden määrän, ja virastolle jatkuvasti EU- ja kansallisen lainsäädännön myötä tulevat uudet tehtävät sekä viraston maksullisen toiminnan vaikutuksen viraston määrärahoihin.

Sopeuttamistarvetta on kasvattanut myös viraston tietojärjestelmäkokonaisuuden mittava laajentuminen, minkä seurauksena tietojärjestelmien ylläpidon ja jatkuvan kehittämisen menot ovat vuosittain noin 7 milj. euroa suuremmat kuin viraston perustamisvaiheessa. Valtiovarainvaliokunta on mietinnössään VaVM 33/2021 vp (10.12.2021) kiinnittänyt huomioita myös tähän. Valiokunta on myös huolissaan

Ruokavirasto
PL 100, 00027 RUOKAVIRASTO
Puh. 029 530 0400 (vaihde)
ruokavirasto.fi
Y-tunnus: 2911686-7

Livsmedelsverket
PB 100, 00027 LIVSMEDELSVERKET
Tfn 029 530 0400 (växel)
livsmedelsverket.fi
FO-nummer: 2911686-7

Finnish Food Authority
P.O. Box 100, FI-00027 FINNISH FOOD AUTHORITY, FINLAND
Tel. +358 29 530 0400 (switchboard)
foodauthority.fi
Business ID: 2911686-7

viraston tietojärjestelmien ylläpidon ja jatkuvan kehittämisen kustannusten kohoamisesta, joka aiheutuu laajenevasta tietojärjestelmäkokonaisuudesta sähköisine asiointipalveluineen, eikä ylläpitokuluihin ei ole osoitettu pysyvää määrärahalisäystä. Huomioiden myös, että Ruokaviraston sähköisten asiointipalveluiden kehittämisestä ja käytöstä aiheutuvat hyödyt ja kustannussäästöt kohdistuvat vain pieneltä osin Ruokaviraston omaan toimintaan.

Haastavan eläintauti- ja kasvinterveystilanteen ja niiden hallinnan kasvavat kustannukset

Suomen eläintautitilanne jatkuu haastavana vakavien eläintautien osalta. Korkeapatogeenista lintuinfluenssaa todetaan nyt jatkuvasti luonnonvaraisissa linnuissa ja Ahvenanmaalla jatkuu IHN (tarttuva vertamuodostavan kudoksen kuoliotauti) -epidemia kalanviljelylaitoksilla. Lisäksi uhka afrikkalaisen sikaruton saapumiseen maahamme on edelleen olemassa, koska tautitilanne Baltian maissa, Puolassa ja Saksassa on vakava. Myös kasvinterveydessä todettiin juuri Suomelle uusi vaarallinen tuhooja, tomaatin ruskokurttuvirus. Näistä syistä on tärkeää varmistaa, että Ruokaviraston määrärahoissa on näiden tautien ja tuhoojien torjutaan riittävät resurssit. Talousarviossa on Ruokaviraston vuoden 2023 määrärahakehykseen esitetty 300 000 € eläintautien torjuntaan ja 300 000 € kasvintuhoojakartoitusten tekemiseen.

Lisääntynyt elintarvikeketjun rikollisuus ja etäkaupan valvonta

Elintarvikeketjussa ilmi tulleiden petosten ja rikostapausten määrä on kasvanut voimakkaasti viime vuosina. Osasyynä tähän on se, että Ruokaviraston johdolla on aktiivisesti kehitetty rikostapausten tunnistamista ja selvittämistä koko viranomaisvalvontaketjussa; tätä on erityisesti tehty viraston saaman harmaa talouden hankerahoituksen avulla. Ruokaviraston tekemän tilannekuvan mukaan vuosina 2018-22 elintarvikeketjussa todettiin 294 rikostapausta, joista noin puolen kohdalla käsittely on edelleen kesken joko valvontaviranomaisten, poliisin tai syyttäjän tasolla. Ruokavirastolla on keskeinen rooli näiden rikostapausten selvittämisessä ja selvittämisen tukemisessa. Näiden rikostapausten asianmukaisen hoidon takaamiseksi on tärkeää varmistaa Ruokaviraston riittävät resurssit rikollisuuden torjuntaan, nyt kun harmaan talouden hankerahoitus loppuu vuoden 2023 alussa. Näin varmistetaan kuluttajien suojelu ja estetään epätervettä kilpailua elintarvikekentällä. Resurssipulan takia Suomi ei ole mm. vielä pystynyt aloittamaan EU-lainsäädännön edellyttämää rikosten aktiivista etsimistä, koska resurssi menevät nyt normaalivalvonnan kautta havaittujen rikostapausten hoitoon. Myöskään kaikkia rikosepäilyjä ei ole ollut mahdollista selvittää resurssien vähyydestä johtuen.

Tähän liittyy myös lisääntyvän etäkaupan valvonnan kehittäminen, koska etäkauppa on tyypillisesti alue, jolla petoksia ja rikollisuutta on helppo tehdä. Erityisesti elintarvikkeiden verkkokauppa on voimakkaasti kasvanut viime vuosina. Etäkaupan valvonnassa Ruokavirasto pyrkii siirtymään systemaattiseen epäilytapausten etsintään tekoälyn avulla (nettimönkijä) ja tämän uskotaan nostavan esiin tulevien rikkomusten määrää voimakkaasti. Näiden tapausten jatkoselvittäminen ja hoito vaatii sen jälkeen lisääntyviä resursseja virastossa. Ruokaviraston vuoden 2023 määrärahakehykseen on esitetty 375 000 € elintarvikeketjun rikollisuuden torjuntaan ja 225 000 € etäkaupan valvonnan kehittämiseen.

Ruokaviraston digitalisaatio ja rahoitus

Ruokavirastossa laaditun kehittämisen tiekartan mukaan tarve digitalisaation edistämiselle vuoteen 2030 on mittava. Investointitarve CAP27-kauden hankkeiden lisäksi erityisesti elintarviketurvallisuuden ja kasvintuotannon valvonnan digitalisaation edistämiseen sekä eläinten terveyden ja hyvinvoinnin sektorilla EU:n eläinterveysasetuksen ja pakollisten eläinrekisterien tuomiin muutoksiin on huomattava. Näillä sektoreilla kehitysvelka on lähivuosina erityisen suuri. Lisäksi laboratorioissa syntyvän analytiikkatiedon tuottamisen, varastoinnin, hyödyntämisen ja järjestelmän resilienssin parantamiseksi tarvitaan digitalisaation lisäämistä. Uusien tekniikoiden myötä tietomäärä ja tiedon hyödynnettävyys kasvaa merkittävästi (mm. tautien genomidata). Digitalisaation kautta, muun muassa uusien alustojen käyttöönotolla, voidaan yhdistää tietoa laboratorioiden välillä ja edistää tehokkuutta tiedon tuottamisessa yhteisellä infrastruktuurilla. Viraston nykyisten ja suunnitteilla olevien tietojärjestelmien ylläpidon ja jatkuvan kehittämisen tarve on viraston toiminnassa jatkuva.

Ruokaviraston tietojärjestelmien ylläpidon ja jatkuvan kehittämisen kuluja kasvattavat laajeneva tietojärjestelmäkokonaisuus sähköisine asiointipalveluineen sekä lainsäädännön, sen toimeenpanon, yhteentoimivuuden, teknologian kehittymisen, saavutettavuuden, varautumisen ja tietoturvan vaatimukset. Ruokavirasto ylläpitää myös ympäristöterveydenhuollon osalta tietojärjestelmiä, jotka pitävät sisällään myös sosiaali- ja terveysministeriön (STM) hallinnonalan valvontaa. MMM:n ja STM:n välillä on aikoinaan sovittu, että teknisen ylläpidon kustannukset jäävät Ruokaviraston vastuulle. Tällä hetkellä kuitenkin Ruokavirasto maksaa sekä teknisen ylläpidon että jatkuvan kehittämisen kustannukset myös STM:n kasvavien tarpeiden näkökulmasta. Kulut maksetaan viraston omista toimintamenoista, vuodelle 2022 arvio tämän osalta on noin 1,150 milj. euroa. Lisäksi CAP27- uudistus lisää merkittävästi ylläpitokuluja, uuden pakollisen monitorointijärjestelmän vuoksi.

Vuosina 2022–2026 tietojärjestelmien ylläpidon ja jatkuvan kehittämisen ostokulut ovat siis edelleen kasvussa aiempiin vuosiin verrattuna. Vuoden 2022 kasvu on arviolta 6,7 milj. euroa vuoteen 2019 verrattuna, jolloin Ruokavirasto aloitti toimintansa, ja vuodesta 2023 eteenpäin noin 7 milj. euroa. Ylläpitoon ja jatkuvaan kehittämiseen tarvittava viraston oman henkilöstön työmäärä tulee olemaan vuonna 2022 arviolta 31 htv:tta suurempi kuin vertailuvuonna 2019. Ruokaviraston sähköisten asiointipalveluiden kehittämisestä ja käytöstä aiheutuvat hyödyt ja kustannussäästöt kohdistuvat hallinto- ja toimeenpanorakenteen vuoksi pääasiassa muihin viranomaisiin, kuten ELY-keskukset, AVIt ja kunnat, ja vain pieneltä osin Ruokavirastoon itseensä. Ylläpidon avulla varmistetaan palveluiden jatkuva saatavuus ja turvallisuus. Jatkuvan kehittämisen avulla turvataan sähköisten palveluiden käytettävyys, yhtenäisyys ja ajantasaisuus suhteessa lainsäädäntöön ja toimeenpanoon. Mikäli ylläpitoon ja jatkuvaan kehittämiseen ei tehdä riittäviä panostuksia, rapautuu sähköisten palveluiden kokonaisuus. Tästä aiheutuu haittaa viraston asiakkaille ja se kasvattaa viranomaistoiminnan riskejä myös varautumisen näkökulmasta, koska Ruokaviraston rooli yhteiskunnan kriittisten toimintojen ylläpitämisessä on merkittävä ja laaja. Parhaat edellytykset tietojärjestelmätyöhön, sekä jatkuvaan kehittämiseen että ylläpitoon, antaisi viraston peruskehykseen osoitettu pysyvä määrärahojen lisäys.

CAP27 -strategiakausi

EU:n yhteisen CAP27-strategiakauden toimeenpano alkaa vuoden 2023 alusta. Ukrainan tilanteen kärjistyminen Euroopassa on osoittanut, että uusi CAP-suunnitelma on keskeinen osa kotimaisen ruoantuotannon huoltovarmuuden turvaamista. Uuden strategiakauden rahoituksen (ml. elvytyspaketti) kokonaistaso jopa hieman nousi edellisen kauden tasosta, mikä on erittäin merkittävää maamme vakavissa kannattavuusongelmissa toimivan maataloustuotannon turvaamiseksi jatkossakin. Strategiakauden rahoituksella on iso merkitys myös maatalouden ilmastotoimenpiteiden toteutumiselle. Uudella ohjelmakaudella toteutuu erittäin suuria hallinnon prosesseihin ja teknologiaan kohdistuvia uudistuksia, ja uuden ohjelmakauden toimeenpano nojaa vahvasti digitalisaation lisäämiseen ja hyödyntämiseen. Viljelijätukien osalta käyttöön otetaan mm. satelliittikuviin perustuva koko kasvukauden kestävä peltolohkojen monitorointi (viljelijä voi täydentää tukihakemusta syksyyn asti, peltolohkoista voidaan lähettää kännykkäapplikaation avulla digivalokuvia toimenpiteiden todentamiseksi, valokuvien tulkitsemiseksi on kehitettävä tekoäly jne.) ja kaikissa tukihauissa siirrytään 100% sähköiseen hakuun. Myös maaseudun kehittämistukien, markkinatukien ja tukien maksatukseen käytettävät tietojärjestelmät uudistetaan vastaamaan paremmin uuden strategiakauden hallinnon prosesseja ja tarpeita. Uudistusten toimeenpanon suunnittelu ja toteutus aiheuttaa merkittäviä lisätarpeita henkilöstöresursseihin ja

tietojärjestelmien kehittämiseen. Ruokavirasto katsookin, että CAP-kauden toimeenpanon henkilöstö- sekä tietojärjestelmien kehittämisen ja ylläpidon resurssit Ruokavirastossa ja maksajavirastokumppaneissa (maaseutuhallinnon yhteistoiminta-alueet, ELY-keskukset, AVIt sekä Ahvenanmaan toimijat) on turvattava, jotta Suomen rahoitusosuus voidaan täysimääräisesti kotiuttaa maatalouden jatkuvuuden ja maaseudun elinvoimaisuuden turvaamiseksi.

Lopuksi

Ruokavirasto kiittää siitä, että sen rahoitustarpeet on nähty tärkeinä ja niitä on huomioitu valtion toiminnan ja talouden suunnittelussa ja rahoituksessa vuonna 2023 ja kehyskaudella. Ruokavirasto toivoo, että tämän lisäksi edellä tässä lausunnossa esille tuodut näkökohdat ja rahoitustarpeet viraston perustoiminnan turvaamiseksi otetaan huomioon maa- ja metsätalousvaliokunnassa ja eduskunnassa valtion vuoden 2023 talousarvioesitystä käsiteltäessä.